

Erőszak, gyermekek szexuális bántalmazásának családi vonatkozásai

A családon belüli erőszak, a rendszer diszfunkcionális működésének a megnyilvánulása.

Elsődleges abúzusnak a gyermekbántalmazás azon formáit tekintik, amelyeknél a szülő - gyermek kapcsolat alapvető zavara miatt alakul ki a bántalmazás.

A *másodlagos abúzusnál* viszont inkább az alacsony pszichológiai kultúráltság, szociális nyomások és az életnehézségekkel való megküzdés elégtelensége nyomán jelentkező frusztrációk játszanak szerepet, esetenként pedig a bántalmazás pszichiátriai betegség kapcsán jelenik meg.

A szakirodalom az elsődleges abúzusnak három formáját különbözteti meg:

1. Gyermek - specifikus abúzus

A bántalmazó szülő rendszerint az anya, akinek nincs különösebb pszichés zavara, rendelkezik megfelelő gondozási kultúrával és megfelelően el is látja gyermekeit. Gyakran túl lelkiismeretes, önkritikus és magas elvárásokat támaszt önmaga és a gyermekek iránt. A gyermek megfelelően gondozva van, a bántalmazás egyszeri történés vagy szórványos. Gyakran úgy jön létre, hogy valami külső frusztráló esemény nyomán a szülő nem tudja a feszültségeket kezelni. Ezt követően a szülő aggódó, büntudatos és nyitottan fogadja a segítséget. Ez a típusú erőszak jó prognózisú és elsősorban pszichoterápiás támogatást igényel. A szokványos szankciók, gyámhatósági intézkedések ebben az esetben túlreagálók és inkább kárt okoznak

2. Kényszeres típusú abúzus

A bántalmazó szülő itt is rendszerint az anya, aki sokban hasonlít az előzőekben leírtakhoz. Ebben az esetben azonban az anya egész életstílusát áthatja egy megfelelési törekvés. A férjek rendszerint kritikus, túl sokat váró partnerek, akiknek a feleség görcsösen próbál megfelelni. A gyerekektől is sokat várnak és követelnek, sokszor a gyermek fejlettségi szintjének nem megfelelő követelményekkel. Az erőszak inkább kisgyermekkorban jelenik meg egy túl rideg, követelő nevelési klímában. A gyermek ennek nem tud megfelelni, amit az irritált anya a szülői tekintély provokációjának, rosszaságnak értelmez, és irritált állapotában keményen büntet. Ez a szülő is elfogadja a segítséget, szintén pszichoterápiás támogatásra szorul illetve nevelési tanácsadásra.

3. Túlbüntető szülők

Rendszerint iskoláskorú (kamasz) gyermekek bántalmazása kapcsán tapasztalható, hogy a szigorú, rideg szülő - rendszerint az apa - a büntetés során túlzó fizikai bántalmazást alkalmaz, amely sérülésekkel is járhat. Többnyire a gyermeket okolják a bántalmazás kimenetelért, és rendkívül korlátozott a belátás a cselekmény kapcsán. Ezek az esetek inkább családterápiás segítséget igényelnek.

A bántalmazott gyermek személyiség - és viselkedésjellemzői:

- ~ csökkent örömkészség,
- ~ belső bizonytalanság és alacsony önértékelés,
- ~ nyugtalan, túlmozgásos, impulzív magatartás - gyakori agresszivitás,
- ~ tanulási és szociális beilleszkedési nehézségek,
- ~ esetenként neurotikus jellegű tünetképződések (kényszeres tünetek) - olykor koravén, felnőtt viselkedés,
- ~ ambivalens érzések, büntudat, csökkent önértékelés,
- ~ azonosulás a szülővel (ha olyanná válok mint az engem fenyegető agresszor, akkor az nem bánt tovább)

A bántalmazó szülő elvesztése is érzelmi veszteség a gyermek számára, hiszen neki ez a büntető, mindig elégedetlen szülő az egyetlen ismert példa, nem tudhatja hogy nem ez a normális, hogy másképp is lehet, éppen ezért mindent megtesz azért hogy megfeleljen neki, hogy elnyerje a szeretetét, az elismerését, miközben retteg a elutasításától.

Az erőszak következményei:

- ~ A traumatizált egyén empátiás képessége lebénul, képtelen együttérezni, beleélni magát mások helyzetébe.
- ~ A bántalmazott első ösztönös lépése a menekülés.
- ~ Alkoholtól vagy kábítószerrel való függés veszélye.

Bowers szerint a fiatalok szökése a családból, alkoholizálása, bűnözése nem más, mint traumakövetkezmény. Az erőszak okozta sérülést, ugyanis képtelen volt a gyermek környezete kellően ellensúlyozni. Asszociális magatartása mögött olyan érzelmek bújnák meg, amelyek szinte kezelhetetlenek. Ennek két különösen fontos oka van: a bizalom hiánya és az "áldozati bárány" érzete. A kegyetlen testi bántalmazás és a szexuális erőszak a családban éppen ettől fosztja meg a gyermekeket. Nemcsak a szülőjébe vetett bizalma rendül meg, hanem tönkremegy az emberbe vetett bizalma általában.

A családon belüli erőszak elsődleges traumát okoz, hiszen éppen azokban a személyekben csalódott, akik az alapélményeit szolgáltatták. Velük való viszonyuktól függ a gyermek kapcsolata a világhoz, élethez és emberekhez egyaránt. Annál is inkább, mert gyakran mindkét szülő részt vesz valamilyen formában az erőszakos cselekedetben. Az egyik szülő bántalmazza a gyereket, a másik pedig jóváhagyja, illetve nem tesz semmit azért, hogy megakadályozza azt. Sokszor azért nem áll gyermeke mellé, mert maga is büntudatos, de ezt képtelen beismerni. Ezért megpróbál inkább tudomást sem venni a dolgokról. A gyermek így teljesen magára marad, nem talál senkit a családban, akivel megoszthatná a fájdalmát.

Az erőszak áldozatává vált gyermek ugyanakkor gyakran szenved el másodlagos traumát is, hiszen a környezet, a rokonság, a tanárok, sőt a hivatalos személyek sem nyújtanak neki támaszt, nem biztosítanak védelmet. Sőt további traumák érik, részben a szülő részéről, akivel kénytelen továbbra is egy fedél alatt élni, másrészt, mert a szűkebb és tágabb környezete nem hisz neki.

Az "áldozati bárány" érzet abban nyilvánul meg, hogy bünteti magát. Egyrészt az örökös önsajnálattal, melynek hatására mind jobban elidegenedik a környezetétől, mind magányosabbá és érzelemszegényebbé válik. Boldog szeretne lenni, de képtelen, hiszen igazából azt sem tudja milyen érzés is az. Csak azt tudja, hogy ahhoz hogy ne bántásák, el kell fojtania az indulatait, a véleményét. Sokan a fantáziák világába menekülnek.

A másik büntetési forma az asszociális magatartás, mely egyszerre önbüntetés és a környezet büntetése is. Az alkoholizálás, a bűnözés, ezekben az esetekben pótcselekvés: öröm és boldogságkeresés. Nem elégül ki soha, csak kényszeredetté válik, hiszen minél többször megteszi, annál jobban szenved miattuk, ez a szenvedés viszont cselekedete erőteljesebb ismétlésére kényszeríti. Ez a mechanizmus aztán elvezetheti őt addig, hogy erőszakot gyakorló felnőtt lesz belőle: ugyanazt az erőszakos cselekedetet műveli, melyben maga is traumatizálódott. S minden erőszakos tetteivel újból átéli egykori kínjait, félelmét és szorongását. Motorja lehet a bosszúvágy is: másokon megbosszulni az erőszakos szülőt, vagy azt, hogy nem gátolták meg, és nem orvosolták a rajta elkövetett erőszakot.

Az önbüntetés harmadik formája a mazochizmus, azaz amikor a környezetétől várja el, hogy bántalmazzák, büntessék. Akkor érzi jobban magát, ha megalázzák, bántalmazzák vagy éppen a bíróság elítéli.

A családon belüli erőszak mindkét fél titkolózásával jár együtt.

Lelki abúzus:

Egy gyermeknek nemcsak a csontjait lehet összetörni, hanem a lelkét is. Az érzelmi bántalmazás, az elhanyagolás és a lelki éheztetés súlyos társadalmi probléma, az érzelmi fejlődés lehetőségétől fosztja meg a gyermekeket. Az érzelmi fejlődés, az *érzelmi kompetencia* kialakulását jelenti, azaz, hogy az egyén megtanul megszeretni másokat, elsajátítja, miként lehet mások társaságában jól érezni magát és másokkal együttműködni a mindennapokban. A megfelelő fejlődés megóv az önromboló, antiszociális érzelmi kitörésektől és a depressziótól. A normális fejlődés során sajátítjuk el az emberi érzelmek széles skáláját és tanuljuk meg azt is, hogy hogyan lehet ezeket az érzelmeket társadalmilag elfogadott módon kifejezni. Megtanuljuk, hogyan bánjunk kudarcainkkal, kialakul egyfajta pozitív önértékelés, és megtanuljuk pontosan kifejezni szavakban, gesztusokban, és tettekben az érzéseinket illetve helyesen értelmezni mások érzelmi üzeneteit.

Érzelmi kínzás az is, ha a gyermek büntetést kap olyan pozitív és egészséges viselkedésekért, mint a mosolygás, a helyzetváltoztatás, és felfedező magatartás, a hangadás vagy a tárgyakkal való manipuláció.

A bántalmazó szülő személyiségjellemzői:

Egy átfogó felmérés nyomán a bántalmazó szülők személyiségét vizsgálva az alábbiakat emelték ki:

- ~ éretlen személyiség
- ~ alacsony önértékelés, bizonytalanság, negatív énkép
- ~ alapvető örömkészség hiánya
- ~ csökkent a gyermek szükségletei iránti érzékenység, empátia
- ~ gyakran érzik úgy, hogy ha érzelmileg odafordulóak, akkor elkényeztetik a gyereket - úgy vélik, hogy a büntetés az, ami hatékony eszköz a nevelésben

Miért váltak ezek a szülők ilyenné?

- ~ a saját gyermekkor negatív érzelmi tapasztalatai,
- ~ korai szülői kapcsolati nehézségek,
- ~ agresszív nevelési klíma,
- ~ gyakori intenzív fizikai büntetés saját gyermekkorban.
- ~ szülők gyermekkorukban maguk is bántalmazás áldozatai voltak és igen sok érzelmi elutasításban volt részük.

A bántalmazó szülők igen gyakran nagyon fiatalon lépnek be egy kapcsolatba. Sokszor egy váratlan terhesség kényszeríti őket a kapcsolat vállalására vagy fiatalon, érzelmileg felkészületlenül, sokszor negatív érzéssel válnak szülővé.

A fontos dolog a gyermekek azon a dilemmája, hogy megpróbálnak többet tenni, mint amire aktuálisan képesek, főleg ha a családban csak egy felnőtt van. A bántalmazó szülő tehát gyakran követel olyan magatartást gyermekétől, amely meghaladja annak fejlettségi szintjét. A nem teljesítéssel szemben pedig büntetés jelenik meg.

A helyzetet nehezíti az, hogy rendszerint rossz szociális körülmények között, izoláltan, magára maradva kell megküzdenie a nehézségekkel és a nehézségek nyomán nagy az elhagyás - fenyegetés az élettárs részéről. Ezek a frusztrációs tényezők sokszor kirobbantói az indulati elsodródásnak, kontrollvesztésnek, amely áttolt agresszióként a gyermek bántalmazásában csapódik le.

Terápia:

A terápiába jelentkezők negyedénél jelen van a fizikai bántalmazás.

A bántalmazás fajtái:

- ~ Partnerbántalmazás
- ~ Gyermekbántalmazás
- ~ Szülő, nagyszülő bántalmazása
- ~ Testvérbántalmazás

A bántalmazás formái:

- ~ Lelki terror
- ~ Fizikai bántalmazás
- ~ Szexuális abúzus

Leggyakoribb bántalmazási forma a feleség-verés.

Célja:

- ~ hatalomgyakorlás,
- ~ függőségben tartás,
- ~ önállóság megszüntetése,
- ~ elszigetelés, elmagányosítás,
- ~ az önbizalom módszeres fölszámolása.

A közös terápia feltétele, hogy egyéni felelősséget vállaljon mindegyik fél a saját cselekedeteiért, működéséért. A másik feltétel, hogy a lélektani kölcsönösség összekapcsolható legyen.

A párterápiának alapelve, hogy mindenkinek joga van a biztonságra, az erőszak nem elfogadható, és minden felnőtt személynek vállalnia kell az egyéni felelősséget a tetteiért.

Az erőszak a terapeutából is szélsőséges indulatokat tud kiváltani, nehéz megőrizni a pártatlanságot.

Nagyon fontos a terapeuta biztonsága is.

A terápia két szakasza:

- ~ A biztonság megteremtése (erőszakos viselkedés határozott minősítése)
- ~ Lélektani kölcsönösség feltárása (szerepek, minták, stb.)

Cél, hogy elkülönüljenek az érzelmek, és a fizikai erőszak.

Felhasznált irodalom:

- ~ Kókai Orsolya jegyzete
- ~ Saját órai jegyzet (Safranka Judit) - www.juditti.hu